

## 7. Crise do Antigo Réxime (1808-1833)

### Política xeral

- **Invasión napoleónica:**
  - **Tratado de Fontainebleau** (1807): Acordo entre España (Carlos IV e Godoy) e Francia para conquistar e repartir Portugal. Autorízase o paso de tropas francesas por España.
  - **Motín de Aranjuez** (17-19 de marzo de 1808): Asalto ao palacio real contra Godoy, apoiado polo partido fernandino. Carlos IV abdica en Fernando VII.
  - **Abdicacións de Baiona** (abril-maio 1808): Napoleón reúne en Baiona a Carlos IV e Fernando VII. Carlos IV cede os dereitos a Napoleón, e Fernando VII renuncia ao trono. Napoleón nomea rei ao seu irmán **Xosé I Bonaparte**.
  - **Constitución de Baiona** (6 de xullo de 1808): Carta outorgada (non é unha Constitución propiamente dita, senón unha concesión do rei). Mantén a relixión católica, crea Cortes estamentais, introduce a igualdade fiscal e a unidade de códigos. Non tivo aplicación práctica debido á guerra.
- **Guerra da Independencia** (1808-1814):
  - **2 de maio de 1808**: Levantamento popular en Madrid contra as tropas francesas (reprimido por Murat).
  - **Formación de Xuntas**: Xuntas locais e provinciais asumen a soberanía en ausencia do rei. En setembro de 1808 créase a **Xunta Suprema Central Governativa de España e Indias** (presidida por Floridablanca). En 1810 é substituída polo **Consello de Rexencia**.
  - **Fases da guerra:**
    - 1ª fase (maio-novembro 1808)\*: Vitoria española en **Bailén** (19 de xullo), que obriga a Xosé I a abandonar Madrid.
    - 2ª fase (novembro 1808 - xaneiro 1812): Napoleón entra en España con 250.000 homes. Dominio francés. Sitios de Zaragoza (heroína Agustina de Aragón) e Xirona.
    - 3ª fase (xaneiro 1812 - abril 1814): Ofensiva anglo-española baixo o mando de Wellington. Vitorias en **Arapiles** (1812), **Vitoria** (1813) e **San Marcial** (1813). Expulsión definitiva dos franceses.
  - **Táctica da guerrilla**: Formación de partidas irregulares que desgastan ao exército francés. Xefes destacados: **Espoz y Mina**, **Juan Martín Díaz (o Empecinado)**, **Cura Merino**.
- **Cortes de Cádiz** (1810-1814):
  - **Composición**: Maioría de eclesiásticos e avogados; escasa presenza de nobreza e ausencia de campesiños.
  - **Primeiro decreto** (24 de setembro de 1810): Proclaman a **soberanía nacional** e a **separación de poderes**.
  - **Decretos revolucionarios** (1810-1813): Abolición dos señoríos xurisdiccionais, liberdade de imprenta, supresión da Inquisición (1813), creación de Deputacións Provinciais e Concellos constitucionais, reforma fiscal.
  - **Constitución de 1812 ("A Pepa", 19 de marzo)**:
    - **Soberanía nacional** (popular, sufraxio universal masculino indirecto).
    - **Monarquía constitucional** (poder do rei limitado, veto suspensivo).
    - **Separación de poderes**: lexislativo nas Cortes unicamerais, executivo no rei, xudicial nos tribunais.

- **Dereitos e deberes:** igualdade ante a lei, liberdade de imprenta, propiedade privada, servizo militar obrigatorio.
- **Catolicismo de Estado** (única relixión permitida).
- **Restauración de Fernando VII (1814–1833):**
  - **Manifesto dos Persas (12 de abril de 1814):** Documento absolutista que pide a volta ao poder absoluto do rei.
  - **Decreto de Valencia (4 de maio de 1814):** Fernando VII anula a Constitución de 1812 e todos os decretos das Cortes de Cádiz. Restaura o absolutismo e as institucións do Antigo Réxime.
  - **Sexenio Absolutista (1814–1820):** Dura represión dos liberais (execucións, exilios). Sociedades secretas (masonería) e pronunciamentos militares fracasados: **Porlier (A Coruña, 1815)**, **Lacy (Barcelona, 1817)**.
  - **Trienio Liberal (1820–1823):**
    - **Pronunciamento de Riego (1 de xaneiro de 1820):** En Cabezas de San Juan (Sevilla) esixe o restablecemento da Constitución de 1812. O movemento triunfa cando A Coruña se une (febreiro de 1820).
    - **Gobernos liberais:** Restablecen a lexislación de Cádiz (Constitución, Cortes, liberdade de imprenta, Milicia Nacional). Desamortización de bens da Inquisición e conventos suprimidos.
    - **División dos liberais: Moderados** (conservadores) e **Exaltados** (radicais). Conflitos internos debilitan o sistema.
    - **Intervención da Santa Alianza (1823):** Os **Cen Mil Fillos de San Luís** (exército francés mandado polo duque de Angulema) invaden España. Fernando VII é liberado e restaura o absolutismo.
  - **Década Ominosa (1823–1833):** Represión feroz (execucións, depuracións). Creación dos **Voluntarios Realistas** (milicia absolutista). O irmán do rei, **Carlos María Isidro**, convértese no líder dos ultrarealistas.
  - **Problema sucesorio:** Fernando VII casado con **María Cristina de Borbón** (1829). Nacen dúas fillas: **Sabela** (1830) e **Luísa Fernanda**. Promulga a **Pragmática Sanción (1830)** que anula a Lei Sálica (imposta por Filipe V) e permite reinar ás mulleres. Carlos de Borbón (irmán do rei) reivindica o trono. Á morte de Fernando VII (1833) xorde o conflito dinástico que dará lugar ás **guerras carlistas**.
- **Independencia da América española (1808–1824):**
  - **Causas:** Influencia das revolucións liberais, desexo dos crioulos (descendentes de españois nados en América) de acceder ao poder, apoio de Gran Bretaña e EE.UU., loitas internas en España.
  - **Fases:**
    - **\*1808–1814\*:** Formación de xuntas. Líderes iniciais: **Hidalgo** e **Morelos** en México; **Bolívar** en Nova Granada; **San Martín** no Río da Prata. A restauración absolutista de Fernando VII (1814) permite o envío de tropas que recuperan o control.
    - **\*1814–1824\*:** Segunda fase independentista. **Simón Bolívar** libera Venezuela, Colombia, Ecuador e Panamá (Gran Colombia). **José de San Martín** libera Arxentina e Chile. **Antonio José de Sucre** vence en **Ayacucho (1824)**, fin do dominio español.
  - **Consecuencias:** España perde case todas as colonias (só quedan Cuba, Porto Rico, Filipinas). Grave crise económica e política, fin do imperio colonial español.

## Galiza no contexto político

- **Xuntas galegas:**
  - **30 de maio de 1808:** Sublevación en A Coruña. Formación da **Xunta Suprema do Reino de Galicia**, que asume a soberanía e organiza a defensa.
  - Participación activa na guerra: **batalla de Elviña (16 de xaneiro de 1809)** – morte do xeneral inglés Sir John Moore; **reconquista de Vigo (28 de marzo de 1809)** liderada por **Mauricio Troncoso** (abade do Couto) e **Bernardo González (Cachamuíña)**; **batalla de Ponte Sampaio (xuño de 1809)**.
  - Galicia foi o **primeiro territorio liberado** do dominio francés (xuño de 1809).
- **Deputados galegos nas Cortes de Cádiz:** Moi escasos (2-3), pouca influencia.
- **Trienio Liberal en Galicia:**
  - **Febreiro de 1820:** A Coruña secunda o pronunciamento de Riego. Restablécese a Constitución.
  - **Reacción absolutista:** O clero e a nobreza galega (fidalguía) apoian a Fernando VII. Algunhas partidas realistas actúan no rural.
- **Década Ominosa (1823-1833):**
  - Forte represión dos liberais galegos (exilios, fusilamentos).
  - Conspiracións: **Antonio Rodríguez (Bordas) en A Mezquita (Ourense, 1830)** – fracasa.
  - O **carlismo** comeza a ter bases en zonas rurais de Galicia (Sobrado, Melide, Cotobade, A Fonsagrada) con partidas guerrilleiras dirixidas polo clero e a fidalguía.

## Economía xeral

- **Efectos do bloqueio continental (1808-1812):**
  - Subida de prezos (+200%).
  - Fame aguda (1811-1812). Importación de trigo e centeo.
  - Contrabando masivo por Xibraltar.
- **Consecuencias da guerra:**
  - **300.000 mortos** (25.000 militares, 275.000 civís).
  - Destrución do 20% do capital industrial e agrícola.
  - Débeda pública disparada: 15.000 millóns de reais.
- **Perda das colonias americanas:**
  - Pérdase o mercado cativo e as remesas de prata (Potosí -90%).
  - Colapso do comercio de Cádiz (monopolio roto).
  - A burguesía comercial arruínase.
- **Reformas fiscais das Cortes de Cádiz:**
  - **Contribucións directas:** impostos sobre terras, casas, industria e comercio (en proporción á riqueza).
  - **Impostos de consumos** (sal, tabaco, papel selado) – afectaron especialmente ás clases populares.

## Galiza no contexto económico

- **Fame 1811-1812:** Importación de centeo de Irlanda. Alta mortalidade.
- **Destrución e saqueos:** As tropas francesas arrasan portos (A Coruña, Vigo, Ferrol). Queima de fábricas e almacéns.
- **Emigración a Cuba e América:** Acelérase a partir de 1810. Entre 1810 e 1830 saen **15.000 galegos**.
- **Réxime foral:** As Cortes de Cádiz aboliron os señoríos xurisdiccionais, pero non tocaron os **foros** (contratos de arrendamento de longa duración). A nobreza galega (fidalguía) mantivo o seu poder económico e bloqueou calquera cambio. Os labregos seguiron pagando rendas.

## Sociedade xeral

- **Nacemento da opinión pública:**
  - Prensa libre en Cádiz (máis de 300 títulos). Destaca o Diario da Constitución.
  - **Sociedades patrióticas** (clubs liberais) e **masonería** (uns 50.000 afiliados a comezos do século XIX).
- **Afrancesados:**
  - Uns **20.000 españois** colaboraron co rei Xosé I. Eran ilustrados, altos funcionarios e nobres que crían na modernización autoritaria.
  - Tras a guerra, moitos foron ao exilio (Francia). Os que quedaron foron amnistiados en 1814 pero perseguidos socialmente.
- **Guerrilleiros:**
  - Uns **40.000** loitaron na guerrilla (50% desertores do exército regular).
  - Mulleres destacadas: **Agustina de Aragón** (heroína do sitio de Zaragoza), **María Pita** (aínda que do século XVI, o seu mito reforzouse neste período).
- **Mentalidades:**
  - **Patriotismo español** xorde en Cádiz: himno (Marcha de Riego), símbolos nacionais.
  - **Afrancesados** defenden a modernización desde o poder; **liberais** apostan pola soberanía nacional; **absolutistas** polo tradicionalismo.

## Galiza no contexto social

- **Resistencia popular:** O clero rural (párrocos) lidera guerrillas. A poboación combate con **chuzos, fouces e canóns de pau** (famoso o de Cotobade).
- **Emigración:** Os galegos son maioría entre os emigrantes a **Buenos Aires e Montevideo** (30% do total español).
- **Clero absolutista:** O **arcebispo de Compostela** e a maioría dos frades son partidarios de Fernando VII.
- **Precaciquismo:** Os **fidalgos** (nobreza rural) consolidan o seu control sobre os concellos e as xuntas, establecendo redes clientelares que serán a base do **caciquismo** da Restauración.

## Cultura xeral

- **Neoclasicismo bélico:**
  - **Francisco de Goya:** Pintor da corte. Reflicte a guerra na serie de gravados Os desastres da guerra (1810-1815) e os lenzos O 2 de maio de 1808 e Os fusilamentos do 3 de maio.
  - Outros pintores: **José de Madrazo** (neoclasicismo triunfalista).

- **Pensamento liberal:**
  - **Agustín de Argüelles:** “O divino”, principal orador das Cortes de Cádiz e redactor da Constitución de 1812.
  - **Conde de Toreno:** Historia do levantamento, guerra e revolución de España.
- **Literatura:**
  - **Alberto Lista:** Poeta e crítico, introduce o romanticismo en España.
  - **Prensa de Cádiz:** Xorde o xornalismo político moderno ( El Conciso, El Redactor Xeral).

## **Galiza no contexto cultural**

- **Prensa patriótica:** Galicia Ilustrada (A Coruña) e outros periódicos de curta duración.
- **Poesía bélica:** **Francisco Añón** e **Xosé Somoza** escriben versos contra os franceses.
- **Tradición oral:** Nacen **romances e cantigas** que contan as fazañas de guerrilleiros (Os Pardiñas, Os Sousas). Estas tradicións mantéñense vivas ata hoxe (festas, romarías).